

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

(Պարբերական գիտական ժողովածու)

Գիրք 9

Երևան
«ՕՐ-ԴԱՐ» հրատարակչություն
2016

Գիրքը հրատարակության է երաշխավորվել Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական խորհուրդ՝

ԷՂՈՒԱՐԴ ՕՐԴՅԱՆ (նախագահ), տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԱՐՄԵՆԱԿ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ (փոխնախագահ), տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ՎԱՐԴԱՆ ԲՈՍՏԱՆՋՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԱՂԱՍԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԱՇՈՏ ԲԱՅԱԴՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԹԱԹՈՒԼ ՄԱՆԱՍԵՐՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ՀԱՅԿ ՕՐԴՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու
ՀԱՅԿ ՂԱԶԱՐՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
ՍԱՐԻՆԵ ՀԱՅԲԻՅԱՆ (պատասխանատու քարտուղար), տնտեսագիտության թեկնածու

Պատասխանատու խմբագիր՝

ԼԱՎՐԵՆՏԻ ՄԻՐՉՈՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Տնտեսության զարգացման և կառավարման հիմնախնդիրներ:

Պարբերական գիտական ժողովածու / Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտ: Խմբ. խորհ. – Եր.: «ՕՐ-ԴԱՐ»
հրատարակչություն, 2016.

Գիրք 9. - 240 էջ:

Ժողովածուում ներառվել են տնտեսության և դրա առանձին ոլորտների զարգացման ու կառավարման հրատապ հիմնախնդիրներին նվիրված գիտական աշխատանքների արդյունքները:

Գիրքը կարող է օգտակար լինել հանրային և կորպորատիվ կառավարման մարմինների մասնագետներին, գիտական աշխատողներին, դասախոսներին, ասպիրանտներին և մագիստրանտներին:

ИНСТИТУТ
ЭКОНОМИКИ И
УПРАВЛЕНИЯ

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ И УПРАВЛЕНИЯ

(Периодический научный сборник)

Книга 9

Ереван
Издательство «Ор-Дар»
2016

*Книга рекомендована к изданию решением
Ученого совета Института экономики и
управления*

Редакционный совет:

ЭДУАРД ОРДЯН (председатель), доктор экономических наук, профессор
АРМЕНАК ДАРБИНЯН (зам. председателя), доктор экономических наук, профессор
ВАРДАН БОСТАНДЖЯН, доктор экономических наук, профессор
БЕНИАМИН ЕГИАЗАРЯН, доктор экономических наук, профессор
АГАСИ САРКИСЯН, доктор экономических наук, профессор
АШОТ БАЯДЯН, доктор экономических наук, профессор
ТАТУЛ МАНАСЕРЯН, доктор экономических наук, профессор
АЙК ОРДЯН, кандидат экономических наук
АЙК КАЗАРЯН, кандидат экономических наук, доцент
МАРИНЕ АЙРИЯН (ответственный секретарь), кандидат экономических наук

Ответственный редактор:

ЛАВРЕНТИЙ МИРЗОЯН, кандидат педагогических наук, доцент

***Проблемы развития экономики и управления.** Периодический
научный сборник / Институт экономики и управления:
Ред. совет. - Ер.: Издательство "Ор-Дар", 2016.
Книга 9. - 240с.*

В сборнике включены результаты научных трудов, посвященных актуальным проблемам управления, развития экономики и ее отдельных отраслей.

Книга предназначена для специалистов органов публичного и корпоративного управления, а также научных сотрудников, лекторов, магистрантов и аспирантов вузов.

INSTITUTE OF
ECONOMICS AND
MANAGEMENT

PROBLEMS OF ECONOMIC
DEVELOPMENT AND MANAGEMENT

(Periodic Scientific Collection)

Book 9

Yerevan
Publishing house “Or–Dar”
2016

*Recommended for publication by the Scientific
Council of the Institute of Economics and
Management*

Editorial Council:

EDUARD ORDYAN (Chairman), Doctor of Economics, Professor
ARMENAK DARBINYAN (Deputy Chairman), Doctor of Economics, Professor
VARDAN BOSTANJYAN, Doctor of Economics, Professor
BENJAMIN YEGHIAZARYAN, Doctor of Economics, Professor
AGHASI SARGSYAN, Doctor of Economics, Professor
ASHOT BAYADYAN, Doctor of Economics, Professor
TATOUL MANASSERYAN, Doctor of Economics, Professor
HAYK ORDYAN, Ph.D. in Economics
HAYK GHAZARYAN, Ph.D. in Economics, Associate Professor
MARINE HAYRIYAN (Executive Secretary), Ph.D. in Economics

Responsible Editor:

LAVRENTI MIRZOYAN, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor

Problems of Economic Development and Management. Periodic
Scientific Collection / Institute of Economics and Management;
Editorial Council. – *Yerevan: Publishing house «Or-Dar», 2016.*
Book 9. – 240 p.

The scientific collection includes the results of scientific papers on contemporary issues of development and management of the economy and individual industries.

This book is prepared for the experts of public and corporate governance bodies, scientific researchers, lecturers, undergraduate and post-graduate students.

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Տնտեսության կայուն զարգացման և կառավարման բարելավման հարցերը ՀՀ ռազմավարական զարգացման կարևորագույն ուղղություններից են:

Այդ հիմնախնդիրներին է նվիրված ինստիտուտի կողմից հիմնադրված «Կառավարչական գիտելիքների գրադարան» մատենաշարի կարևոր բաղադրիչ հանդիսացող սույն պարբերական գիտական ժողովածուի 9-րդ գիրքը:

Ժողովածուում ընդգրկվել են ինստիտուտի պրոֆեսորադասախոսական կազմի, ինչպես նաև ինստիտուտի հետ համագործակցող կազմակերպությունների գիտական աշխատողների, ասպիրանտների և հայցորդների հետազոտությունների արդյունքները:

Ժողովածուի առաջին բաժնում քննարկվում են մոնոքաղաքների ռազմավարական զարգացման, գյուղատնտեսական ոլորտում տնտեսավարման ձևերի բարելավման, կրթության համակարգի արդյունավետության բարձրացման և այլ հրատապ հարցեր:

Ժողովածուի երկրորդ բաժնում ներառվել են հանրային ծառայությունների կառավարման և քաղաքացիների սպասարկման բարելավմանը, տեղական ինքնակառավարման զարգացմանը, առողջապահության ոլորտի զարգացման գերակայություններին և արդիական այլ խնդիրներին նվիրված հոդվածներ:

«Մեր հոբելյարները» բաժնում ներկայացվել է Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտի հիմնադիր տնօրեն, նշանավոր տնտեսագետ-գիտնական Ա.Դարբինյանի կենսագրականը՝ ծննդյան 55-ամյակի առթիվ:

Գիրքը նախատեսվում է հանրային և կորպորատիվ կառավարման մարմինների մասնագետների, գիտական աշխատողների, դասախոսների, ասպիրանտների և մագիստրանտների համար:

ԲԱԺԻՆ 1

Տ Ն Տ Ե Մ Ո Ւ Թ Յ Ա Ն Չ Ա Ր Գ Ա Ց Մ Ա Ն Հ Ի Մ Ն Ա Խ Ն Դ Ի Ր Ն Ե Ր

ՀՈՒՓՄԻՄԵ ՄԱՆՈՒԿՑԱՆ

ՀԱԱՀ ագրոբիզնեսի կառավարման ամբիոնի դոցենտ,
տնտեսագիտության թեկնածու

ՀՀ ՄՈՆՈՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՕՐԱԳՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐ¹

Ազգային անվտանգության բաղկացուցիչ մասերից է հանդիսանում երկրի համաչափ տնտեսական զարգացումը: Հայաստանում մշակվում են միմյանից անկախ տարբեր ռազմավարություններ, որոնք գուցե արդարացված են որոշակի ոլորտների համար, սակայն հեռու են միասնական համակարգային բարեփոխումներ ապահովելուց: Սույն հոդվածի շրջանակներում առաջ է քաշվում Հայաստանի փոքր (մոնո) քաղաքների համալիր զարգացման հիմնախնդիրը, որը, որպես առանձին խնդիր, դեռևս չի դիտարկվում երկրի վարչատարածքային բարեփոխումների և տարածքային համաչափ զարգացման ընդհանուր համատեքստում:

Հոդվածում հիմնավորվում է ՀՀ մոնոքաղաքների զարգացման ռազմավարության մշակման անհրաժեշտությունը՝ առաջարկվում է փուլային տարբերակ՝ նախ դասակարգել Հայաստանի փոքր և միջին քաղաքները՝ ըստ իրենց բնութագրիչների, այնուհետև մշակել մոնո քաղաքների զարգացման ռազմավարություն՝ շաղկապելով համայնքի, գյուղատնտեսության, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ռազմավարությունները:

Բանալի բառեր. մոնո (փոքր) քաղաք, քաղաքային և գյուղական

---

¹ Հոդվածը գրախոսել է **տ.գ.դ., պրոֆ. Ա. Դարբինյանը:**

բնակավայրեր, վարչատարածքային բարեփոխումներ, համայնքների խոշորացում, համայնքային զարգացում, գյուղատնտեսության զարգացում, փոքր և միջին ձեռնարկատիրություն:

РИПСИМЕ МАНУКЯН

*Доцент кафедры управления агробизнесом
Национального аграрного университета Армении, кандидат экономических наук*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ СТРАТЕГИИ И ПРОГРАММЫ РАЗВИТИЯ МОНОГОРОДОВ РА

Равномерное экономическое развитие страны является одной из составляющих национальной безопасности. В Армении независимо друг от друга разрабатываются различные стратегии, которые, возможно, приемлемы для конкретных отраслей, однако не гарантируют осуществления системных реформ. В рамках данной статьи затрагивается проблема комплексного развития малых (моно) городов, которая пока не рассматривается в качестве отдельно взятого вопроса в общем контексте административно-территориальных реформ и равномерного территориального развития страны.

В статье обосновывается необходимость разработки стратегии развития моногородов РА, предлагается поэтапный вариант: в первую очередь классифицировать малые и средние города Армении в соответствии с их характеристиками, затем разработать стратегию развития моногородов, связывая стратегии развития общины, сельского хозяйства, малого и среднего предпринимательства.

Ключевые слова: моно (малый) город, городские и сельские населенные пункты, административно-территориальные реформы, укрупнение общин, развитие общины, развитие сельского хозяйства, малое и среднее предпринимательство.

HRIPSIME MANUKYAN

*Associate Professor of the Chair of Agribusiness Management of
Armenian National Agrarian University, Ph.D. in Economics*

***CONCEPTUAL APPROACHES TO DESIGNING DEVELOPMENT
STRATEGY AND PROGRAM FOR MONO CITIES OF THE RA***

Equal territorial development of the country is an important component of the national security. In Armenia separate strategies are being developed for different sectors, which may be acceptable for certain sectors, however still they fall short to ensure aggregated systemic reforms. The following article discusses the problem of the comprehensive development of the small (mono) cities of Armenia, which has not been discussed within the context of territorial reforms and equal territorial development so far.

The article justifies the necessity of designing a development strategy for the mono cities of the Republic of Armenia, meanwhile suggesting phased approach; first to classify the small and medium cities of Armenia according to their characteristics, after to design a development strategy of mono cities linking the development strategies of community, agriculture, small and medium enterprises.

Key words: mono (small) city, urban and rural areas, territorial reforms, community consolidation, community development, agricultural development, small and medium enterprise.

ԱՐՄԱՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀԱԱՀ դոցենտ, տնտեսագիտության թեկնածու

ԱԳՐՈՋԲՈՍՍՇԵՐՁՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ ¹

Ագրոգրոսաշրջությունը գյուղական զբոսաշրջության տարատեսակներից է և ձեռնարկատիրական գործունեություն, որը իրականացվում է գործող ֆերմերային տնտեսությունում և իր մեջ ներառում է զբոսաշրջիկների այցելությունները գյուղական վայր՝ հանգստանալու կամ զվարճանալու նպատակով: Ագրոտուրիստական «ձեռնարկությունները» զբոսաշրջիկներին կարող են ապահովել գյուղատնտեսական գործունեության փորձով և արդյունքում հնարավոր է նաև բարձրացնել ֆերմերային տնտեսության տնտեսական ակտիվությունը: Ագրոգրոսաշրջությունը տնտեսապես արդյունավետ է նաև համայնքի համար: Ագրոգրոսաշրջության գործարարության հիմնական նպատակը, որպես կանոն, ֆերմերի եկամուտների ավելացում է կամ դրանց բազմատեսականացումը: Քանի որ յուրաքանչյուր տարածաշրջան յուրահատուկ է, դրանցում գյուղական զբոսաշրջության ձևերը ևս կարող են տարբերվել:

Ագրոգրոսարջությունը կարող է ներառել. բնակությունը գյուղական վայրում, ուսուցողական «միջոցառումները» (գյուղատնտեսական տուրեր, սննդի պատրաստում, գյուղատնտեսական գործունեություն), հանգիստ բնության գրկում (թռչունների դիտում, խարույկներ, զբոսանք ձիով և այլն):

Գյուղական զբոսաշրջությունը բնութագրվում է որպես գործողություն, որի դեպքում քաղաքաբնակը մեկնում է գյուղական միջավայր փորձառություն ձեռք բերելու և վայելելու բնությունը, գյուղատնտեսական բազմազանությունը, փոքր քաղաքների հանգստությունը, մշակութային հարստությունը և իր միջից հանելու այն լարվածությունը, որը քաղաքային միջավայրում ապրելու հետևանք է:

Ագրոգրոսաշրջությունը կարող է տարբեր ձևեր ընդունել: Ագրոգրոսաշրջությունը կարող է դասակարգվել ելնելով այն հատկանիշից, թե այն

---

¹ Հոդվածը գրախոսել է **տ.գ.դ., պրոֆ. Ա. Դարբինյանը**:

որտեղ է կազմակերպվում՝ գործող ֆերմերային տնտեսությունում, թե ոչ: Դա կարևորվում է այնքանով, որ ցույց է տալիս զբոսաշրջիկի մասնակցության աստիճանը և փորձառությունը գյուղատնտեսական գործունեությանը: Դրանից կախված ագրոզբոսաշրջությունը կարող է դասակարգվել հետևյալ խմբերում:

1. Չգործող ֆերմերային տնտեսության հետ կապված ագրոզբոսաշրջություն, օրինակ բնակությունը նախկինում ֆերմերային տնտեսություն հանդիսացած տնտեսությանը կից տանը:

2. Գործող տնտեսությունում կազմակերպվող ագրոզբոսաշրջություն, բայց այս դեպքում ագրոզբոսաշրջիկները ունեն պասիվ մասնակցություն գյուղատնտեսական գործունեությանը:

3. Գործող ֆերմերային տնտեսությունում կազմակերպվող ագրոզբոսաշրջություն, որի դեպքում ագրոզբոսաշրջիկը ոչ թե մասնակցում է գյուղատնտեսական գործունեությանը, այլ սպառում է գյուղատնտեսական մթերքները:

4. Գործող ֆերմերային տնտեսությունում իրականացվող ագրոզբոսաշրջություն, որի դեպքում կա ուղղակի կապ ֆերմերի և զբոսաշրջիկի միջև և որի դեպքում նա մանրամասն ծանոթանում է տնտեսությանը:

5. Գործող ֆերմերային տնտեսությունում իրականացվող ագրոզբոսաշրջություն, որի դեպքում զբոսաշրջիկը ուղղակիորեն մասնակցում է տնտեսության խնդիրների լուծմանը:

Ագրոզբոսաշրջության զարգացումը ՀՀ գյուղատնտեսության, գյուղական բնակավայրերի զարգացման հնարավորություններից մեկն է և կարող է ապահովել կայուն զարգացում այս ոլորտում:

Բանալի բառեր. զբոսաշրջություն, սոցիալական կյանք, զարգացում, արդյունավետություն, բնապահպանություն:

АРМАН АРУТЮНЯН

*Доцент Национального аграрного университета Армении,
кандидат экономических наук*

РАЗНОВИДНОСТИ АГРОТУРИЗМА И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ВНЕДРЕНИЯ В АРМЕНИИ

Агротуризм является разновидностью сельского туризма. Это коммерческая деятельность, осуществляемая в действующих фермерских хозяйствах и включает в себя посещение туристами сельской местности с целью отдыха или развлечений. Агротуристические “предприятия” могут обеспечить опыт сельскохозяйственной деятельности для туристов, в результате этого возможно также повысить экономическую активность фермерских хозяйств. Агротуризм экономически эффективен также для общины. Основная цель агротуристического бизнеса, как правило, - увеличение доходов фермера или их дифференциация.

Агротуризм может включать проживание в сельской местности, обучающие мероприятия (сельскохозяйственные туры, приготовление пищи, сельскохозяйственная деятельность), отдых на природе (наблюдение за птицами, костры, катание на лошадях и т.д.).

Ключевые слова: туризм, социальная жизнь, развитие, эффективность, экология.

ARMAN HARUTYUNYAN

*Associate Professor of the Armenian National Agrarian University,
Ph.D. in Economics*

THE FORMS OF AGRITOURISM AND POSSIBILITIES OF ITS IMPLEMENTATION IN ARMENIA

Agritourism is a kind of rural tourism. This is a commercial enterprise on a working farm and includes a visit to tourist country side for recreation or pleasure. Agricultural enterprises can provide experience for tourists and stimulate economic activity of farm. Agritourism is economically beneficial to the community too. The main objective of a rural tourism business, as a rule, is increasing in come of the farmer or differentiation of income.

Agritourism may include accommodation in the countryside, training

activities (farm tours, cooking, agricultural activity), camping (bird watching, campfires, horseback riding, etc).

Key words: tourism, social life, development, efficiency, ecology.

ՍԱՐԳԻՍ ՂԱՆԹԱՐԶՅԱՆ

ԵՊՀ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

ԱՆՆԱ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի հայցորդ

ՆՈՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՈւՂԻՆԵՐԸ ՀՀ ԿՐԹՈւԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՄ՝¹

Ժամանակակից աշխարհում դժվար է գերազնահատել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների դերն երկրում տեխնոլոգիական նորարարության և արտադրողականության բարձրացման, գիտելիքահենք տնտեսության ձևավորման գործում: Հաջողակ գործարարությունում կարևոր են խնդիրների ոչ ստանդարտ լուծումները, նոր գաղափարները, ստեղծագործական մտածողությունը և նորարարական մոտեցումները: Վերջինիս համար հենք են հանդիսանում նորարարությունները կրթական ոլորտում: Այս ոլորտում մեր ձեռքբերումները վստահություն են ներշնչում, որ մոտ ապագայում Հայաստանը կարող է դառնալ տարածաշրջանի առաջատար երկիր:

Բանալի բաներ. նորարարություն, կրթության ոլորտ, նորարարական արդյունավետություն:

ՏԱՐԿԻՏ ԿԱՆՏԱՐԴՅԱՆ

*Դոկտոր էկոնոմիկական գիտությունների, պրոֆեսոր
Երևանского Государственного Университета*

ԱՆՆԱ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

*Սոցիալական գիտությունների ֆակուլտետի Էկոնոմիկա և մենեջմենտ
Երևանского Государственного Университета*

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОГРАММ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ РА

В современном мире трудно переоценить роль информационных технологий в процессе технологической инновации в стране, повышении производительности и развитии экономики, основанной на знаниях. В успешном бизнесе важны нестандартные решения проблем, новые идеи,

---

¹ Հոդվածը գրախոսել է **տ.գ.դ., պրոֆ. Է.Օրդյանը:**

творческое мышление и инновационные подходы. Основой для последних являются инновации в области образования. Наши достижения в этой сфере вселяют уверенность в том, что в ближайшем будущем Армения может стать ведущей страной в регионе.

Ключевые слова: инновация, сфера образования, инновационная продуктивность.

SARKIS KANTARJYAN

Doctor of the Economics, professor of the Yerevan State University

ANNA AYVAZYAN

*Applicant of the Faculty of Economics and Management of the
Yerevan State University*

WAYS OF IMPROVING INNOVATIVE PROGRAMS IN THE FIELD OF RA EDUCATION

In the modern world it is difficult to overestimate the role of information technology in the improvement of country's technological innovation and productivity and in the development of the knowledge-based economy. In a successful business it is important to have nonordinary solutions to problems, new ideas, creative thinking and innovative approaches. For the latter, innovations serve as the basis in the field of education. Our achievements in this field assure us that in the near future Armenia can become a leading country in the region.

Key words: innovation, education, innovative productivity.

ԳՈՀԱՐ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐՅԱՆ

ԵՊՀ կառավարման և գործարարության ամբիոնի ասիստենտ

ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ՓՈՆԱՌՆՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ¹

Արդի պայմաններում երկրների սոցիալ-տնտեսական զարգացումը ենթադրում է տնտեսական աճ ինտենսիվ գործոնների հաշվին: Ինտենսիվ գործոնների թվում է որակյալ մարդկային կապիտալը, որի վերարտադրության կարևորագույն ոլորտ է կրթությունը: Հոդվածում դիտարկվել են կրթության, մարդկային կապիտալի և տնտեսական աճի փոխառնչությունները: Դիտարկվել է տնտեսական աճի Սոլոուի մոդելը մարդկային կապիտալի հաշվառումով՝ Դ. Ռոմերի մեկնաբանությամբ: Այդ մոդելով կատարվել են հաշվարկներ մի շարք երկրների համար և իրականացվել են միջերկրային համեմատություններ:

Բանալի բաներ. կրթություն, մարդկային կապիտալ, տնտեսական աճ, արտադրական ֆունկցիա, տնտեսական աճի մոդել, արտադրողականություն, միջերկրային համեմատություններ:

ГООР БАРХУДАРЯН

Ассистент кафедры Менеджмента и бизнеса ЕГУ

ВЗАИМОСВЯЗИ ОБРАЗОВАНИЯ, ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА И ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

В современных условиях социально-экономическое развитие стран подразумевает экономический рост за счет интенсивных факторов. Одним из интенсивных факторов является качественный человеческий капитал, а важнейшая сфера воспроизводства человеческого капитала - образование. В статье рассмотрены взаимосвязи образования, человеческого капитала и экономического роста. Рассмотрена модель экономического роста Солоу с учетом человеческого капитала в интерпретации Д.Ромера. На основе этой модели произведены расчеты для ряда стран и проведены межстрановые

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.դ., պրոֆ. Հ.Սարգսյանը,** գրախոսել՝ **տ.գ.դ., պրոֆ. Վ. Բոստանջյանը:**

сравнения.

Ключевые слова: образование, человеческий капитал, экономический рост, производственная функция, модель экономического роста, производительность, межстрановые сравнения.

ГОНАР BARKHUDARYAN

Assistant Professor at Management and Business Department, YSU

INTERRELATIONS BETWEEN EDUCATION, HUMAN CAPITAL AND ECONOMIC GROWTH

Under current conditions, the socio-economic development of countries assumes economic growth due to intensive factors. Intensive factors include high-quality human capital, and education is the most important sphere of its reproduction. The article considers interrelations between education, human capital and economic growth. There was also observed D. Romer's interpretation of Solow economic growth model (in this interpretation human capital is regarded as one of the factors of economic growth). Calculations are made for a number of countries and cross-countries comparisons are done based on the model.

Key words: education, human capital, economic growth, production function, economic growth model, productivity, cross-countries comparisons.

**ԿԱՐՔԱԳԾԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ. ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴԵՐԸ
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿՐԹՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ ¹**

Հոդվածում ներկայացված է «վարքագծային ֆինանսներ» հասկացության էությունը և դերը ֆինանսական կրթման գործընթացում: Նախ, տրվել է ֆինանսական կրթման սահմանումը՝ համաձայն Տնտեսական համագործակցության զարգացման կազմակերպության, Համաշխարհային բանկի և ՀՀ-ում ֆինանսական կրթման ազգային ռազմավարության, ինչպես նաև ներկայացվել է ֆինանսական կրթման կարևորությունը ինչպես անհատի, այնպես է տնտեսության զարգացման տեսանկյունից: Այնուհետև ներկայացվել է վարքագծային ֆինանսների կապը ֆինանսական կրթման հետ և դուրս է բերվել վարքագծային ֆինանսների այն գործոնները, որոնք պետք է հաշվի առնվեն առավել արդյունավետ ֆինանսական կրթման ծրագրեր մշակելու համար:

Բանալի բաներ. վարքագծային ֆինանսներ, ֆինանսական կրթում, անձնական ֆինանսներ, ֆինանսական որոշումների կայացում, ֆինանսական բարեկեցություն, վարքագծային գործոններ:

СОНА ЛАЛАЯН

*Соискатель факультета экономики и управления
Ереванского государственного университета*

**ПОВЕДЕНЧЕСКИЕ ФИНАНСЫ: ВАЖНОСТЬ И РОЛЬ В ПРОЦЕССЕ
ФИНАНСОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В данной статье представлена сущность понятия «Поведенческие финансы» и ее роль в процессе финансового образования. Прежде всего, дается определение финансового образования в соответствии с Организацией экономического сотрудничества и развития, Всемирным

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **ս.գ.դ., պրոֆ. Ա. Դարբինյանը**, գրախոսել՝ **ս.գ.դ., պրոֆ. Ա.Սարգսյանը**:

банком и Национальной стратегией финансового образования в РА, а также представлена важность финансового образования с точки зрения как индивидуального развития, так и развития экономики в целом. В статье представлена связь поведенческих финансов с финансовым образованием, выявлены те факторы поведенческих финансов, которые должны быть учтены при разработке более эффективных финансовых образовательных программ.

Ключевые слова: поведенческие финансы, финансовое образование, личные финансы, принятие финансовых решений, финансовое благополучие, поведенческие факторы.

SONA LALAYAN

Applicant of the Faculty of Economics and Management of Yerevan State University

***BEHAVIORAL FINANCES: THE IMPORTANCE AND THE ROLE IN
THE PROCESS OF FINANCIAL EDUCATION***

This article describes the notion of "Behavioral finances" and its importance in financial education process. First of all, the article gives the definition of financial education according to the Organization for Economic Cooperation and Development, the World Bank group as well as the National Strategy of Financial Education in Armenia. The article provides the benefits of financial education from population and country perspective. Then the article presents the relation between behavioral finances and financial education, as well as the behavioral factors that should be taken into account, in order to design more effective financial educational projects.

Key words: behavioral finances, financial education, personal finance, financial decision making, financial well-being, behavioral factors.

**ՀՀ-ՈւՄ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԳԻՏԵԼԻՔԱԶԵՆՔ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՄՐՅՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾԻՔ ¹**

Տեղեկատվական հասարակության զարգացման հայեցակարգի մշակումը և համապատասխան քաղաքականության իրականացումը ՀՀ տնտեսության զարգացման ռազմավարության համատեքստում բավականին կարևոր նշանակություն ունի: Սույն հոդվածում բնութագրվում է տեղեկատվական հասարակություն հասկացության էությունը, դրա ստեղծման և զարգացման հեռանկարները ՀՀ-ում և տվյալ ուղղության ներկա իրավիճակը՝ ըստ համապատասխան վիճակագրության:

Բանալի բառեր. տեղեկատվական հասարակություն, գիտելիքահենք տնտեսություն, ազգային նորարարական համակարգ, տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, տեղեկատվայնացում:

ВААГН АМИРХАНИЯН

Аспирант Института экономики им. М.Котаняна НАН РА

**ПРИМЕНЕНИЕ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО
ОБЩЕСТВА В РА КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАУКОЕМКОЙ ЭКОНОМИКИ**

Разработка концепции развития информационного общества и реализация соответствующей политики имеют довольно важное значение в контексте стратегии развития экономики РА. В данной статье характеризуется сущность понятия информационного общества, перспективы его формирования и развития в РА, описывается нынешнее состояние данного направления по соответствующей статистике.

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.դ., պրոֆ.՝ Յու.Մ. Սուվարյանը**, գրախոսել՝ **տ.գ.դ., պրոֆ. Վ.Բոստանջյանը**:

Ключевые слова: информационное общество, наукоемкая экономика, национальная инновационная система, информационные технологии, информатизация.

VANAGN AMIRKHANYAN

Ph.D. student of Institute of Economics after M. Qotanyan of National Academy Sciences of RA

***THE USE OF THE INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT
CONCEPT IN THE RA AS A TOOL FOR PROVIDING
COMPETITIVENESS OF KNOWLEDGE-BASED ECONOMY***

The elaboration of the concept of information society development and the implementation of appropriate policies is quite important for the context of the economic development strategy of RA. In this article the concept of the information society is described and the prospects for development in RA and the present situation of this area are highlighted based on the appropriate statistics.

Key words: information society, knowledge economy, national innovation system, information technologies, informatization.

**ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀՈՂԱՅԻՆ
ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՉՄՇԱԿՄԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ ¹**

Հոդվածում կատարվել է ՀՀ-ում գյուղատնտեսական նշանակության հողային ռեսուրսների որոշակի հատվածի չմշակման պատճառների վերլուծություն՝ փորձագիտական տեղեկատվությամբ: Որպես հողերի չմշակման պատճառներ՝ դիտարկվել են. ակնապատված, բռնագավթված, աղակալված/ճահճակալված և/կամ դեգրադացված, ոչ եկամտաբեր, բնակավայրից հեռու հողեր, չռոտզվող կամ ոչ բավարար ռոտզվող, սեփականատերը բացակա է, սեփականատերը նյութական միջոցներ չունի, սեփականատերը ֆիզիկապես անկարող է մշակել և այլ պատճառներ:

Գնահատվել է թվարկված պատճառներից յուրաքանչյուրի կարևորությունը և խորության աստիճանը ՀՀ մարզերում:

Բանալի բաներ. տարածքային զարգացման անհավասարաչափություններ, գյուղատնտեսական նշանակության հողային ռեսուրսներ, գյուղատնտեսական նշանակության հողերի չմշակման պատճառներ, գյուղատնտեսական հողային ռեսուրսների մշակմանը խոչընդոտող հիմնախնդիրներ:

АНДРАНИК БАГДАСАРЯН
Аспирант Ереванского Государственного Университета

**АНАЛИЗ ФАКТОРОВ НЕОБРАБОТКИ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ**

В статье на основе экспертных оценок проведен анализ необработки/ неиспользования земельных ресурсов сельскохозяйственного назначения в

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **ս.գ.դ., պրոֆ. Հ.Սարգսյանը**, գրախոսել՝ **ս.գ.դ., պրոֆ. Ա.Բայադյանը**:

РА. В качестве причин необработки земель рассмотрены следующие: заминированные и/или оккупированные земли, солевые/болотные и/или деградировавшие, не приносящие прибыль, находящиеся далеко от поселений, неорошаемые или недостаточно орошаемые, владелец отсутствует, владелец не имеет материальных средств, владелец физически не в состоянии обрабатывать и прочее.

Оценены важность и степень глубины каждой из перечисленных причин в марзах РА.

Ключевые слова: диспропорции территориального развития, земельные ресурсы сельскохозяйственного назначения, причины необработки сельскохозяйственных земель, проблемы, препятствующие обработке сельскохозяйственных земель.

ANDRANIK BAGHDASARYAN

Ph.D. Student of Yerevan State University

ANALYSIS OF FACTORS FOR NOT CULTIVATING THE AGRICULTURAL LAND RESOURCES

Analysis of reasons for not cultivating particular segments of the agricultural land resources in the RA is made in the article, based on expert data. The following reasons for not cultivating land are considered: minefields, occupied lands, saline/ turned into swamp lands and / or degraded, non-profitable, lands settled far from habitation, not irrigated or not enough irrigated lands, absence of the owner, the owner does not have the material means, the owner's physical inability to cultivate and other reasons.

Each reason is assessed based on importance and depth degree in RA regions.

Key words: disproportions of territorial development, agricultural land resources, reasons for non cultivating of agricultural land, preventing problems of the cultivating of agricultural land.

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԲԻՅԱՆ

ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի ասպիրանտ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՈՒՆՏՆՈՒՄ ԱՌԿԱ ՆՈՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺԸ, ԴՐԱ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ ԵՎ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՈւՂԻՆԵՐԸ ¹

Հոդվածում դիտարկվում են գյուղատնտեսության ոլորտում նորարարական մշակումների ներդրման հարցերը և նշվում է, որ հանրապետությունում բացակայում է մտավոր սեփականության օբյեկտների գնահատմամբ զբաղվող մարմինը: Պետական աջակցության բացակայության պայմաններում առաջարկվում է օգտագործել վենչուրային հիմնադրամները:

Բանալի բաներ. արդյունաբերական սեփականության օբյեկտներ, գյուղատնտեսություն, նորարարական զարգացում, նորարարությունների առևտրայնացում:

АРСЕН АЙРИЯН

*Аспирант кафедры управления и бизнеса факультета экономики и управления
Ереванского Государственного Университета*

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА, ВНЕДРЕНЧЕСКИЕ БАРЬЕРЫ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

В статье рассматриваются вопросы внедрения инновационных разработок в области сельского хозяйства. Отмечается, что в республике отсутствует орган, занимающийся оценкой объектов интеллектуальной собственности. В условиях отсутствия государственной поддержки предлагается использовать венчурные фонды.

Ключевые слова: объекты промышленной собственности, сельское хозяйство, инновационное развитие, коммерциализация инноваций.

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել է **ս.գ.դ., պրոֆ. Ս.Ղանթարջյանը**, գրախոսել՝ **ս.գ.թ., դոցենտ Հ.Ղազարյանը:**

ARSEN HAYRIYAN

Ph.D. student of the Faculty of Economics and Management of Yerevan State University

***EXISTING INNOVATION POTENTIAL IN THE FIELD OF
AGRICULTURE, BARRIERS OF ITS USE AND THE WAYS OF
IMPROVEMENT***

This article discusses the questions concerning implementation of innovative developments in the field of agriculture and it also notes that there is no responsible body dealing with the valuation of intellectual property in RA.

In the current situation of government support absence it is offered to use venture capital funds.

Key words: objects of industrial property, agriculture, innovation development, commercialization of innovations.

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՆԻԿՈՂՈՍՅԱՆ

ՀԱԱՀ ագրոբիզնեսի կազմակերպման ամբիոնի ասիստենտ

ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈւՂԻՆԵՐԸ ԳՅՈւՂԱՏՆՏԵՍՈւԹՅԱՆ ՄԵՋ ¹

Բարեփոխումների արդյունքում Հայաստանում խոշոր կազմակերպված տնտեսությունների փոխարեն առաջացան մանր գյուղացիական տնտեսություններ, որոնց միջին չափը Հայաստանում կազմում է շուրջ 1,4 հա: Միջազգային ուսումնասիրության փորձը ցույց է տալիս, որ խոշոր տնտեսություններն ավելի մրցունակ են և ապահովվում են կապիտալի հատուցման աշխատանքի արտադրողականության և շահութաբերության բարձր մակարդակ: Տնտեսավարման ձևերի կատարելագործումը մեր կարծիքով ենթադրվում է օպտիմալ չափեր ունեցող ֆերմերային տնտեսությունների և կոոպերատիվների ստեղծում, որը հնարավոր է հողի շուկայի ստեղծման և կոոպերատիվների ձևավորման միջոցով: Այդ նպատակով միաժամանակ անհրաժեշտ է կատարելագործել իրավական դաշտը և տնտեսավարման նոր, արդյունավետ ձևերի համար ստեղծել բարենպաստ պայմաններ:

Բանալի բաներ. տնտեսավարում, կոոպերատիվներ, օպտիմալ չափեր, ֆերմերային տնտեսություններ, բարեփոխումներ:

АЙКАНУШ НИКОГОСЯН

Ассистент кафедры организации агробизнеса Национального аграрного университета Армении

ПУТИ РАЗВИТИЯ ФОРМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

В результате проведенных в Армении реформ вместо крупных хозяйств образовались мелкие крестьянские хозяйства, средний размер которых не превышает 1,4 га. Изучение международного опыта показывает, что

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.թ., դոցենտ Հ. Ղազարյանը**, գրախոսել՝ **տ.գ.դ., պրոֆ. Ա. Բայադյանը**:

крупные хозяйства более конкурентоспособны на рынке и обеспечивают высокий уровень производительности труда и рентабельности. На наш взгляд, совершенствование форм хозяйствования в сельском хозяйстве предполагает создание фермерских хозяйств и кооперативов посредством создания земельного рынка и формирования кооперативов. С этой целью необходимо также совершенствование нормативно-правовой базы и создание благоприятных условий для новых, эффективных форм хозяйствования.

Ключевые слова: хозяйствование, кооперативы, оптимальные размеры, фермерские хозяйства, реформы.

HAYKANUSH NIKOGHOSYAN

*Assistant of the Chair of Agribusiness Organization of the
Armenian National Agrarian University*

DEVELOPMENT OF FORMS OF MANAGING IN AGRICULTURE

As a result of the carried-out reforms in Armenia instead of large agricultural enterprises, many small-scale enterprises were formed, the average size of which does not exceed 1,4 hectares. The international experience study shows that large-scale enterprises are more competitive in the market and provide high labor productivity level and profitability. In our opinion the development of forms of managing in agricultural industry assumes forming of optimum sized farms and cooperatives, which is possible through creating land market and forming of cooperatives. For this purpose enhancement of a regulatory framework is necessary and create favorable conditions for effective managing.

Key words: managing, cooperatives, the optimum sizes, farms, reforms.

ԲԱԺԻՆ 2

ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

ԷՂՈՒԱՐԴ ՕՐԴՅԱՆ

*Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտի տնօրեն,
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր*

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՈւՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ¹

Հողվածում մեկնաբանվում են ծառայությունների էությունը, տեսակները և նպատակը: Մանրամասնորեն ներկայացվում են հանրային ծառայություններ մատուցող մարմինների գործառույթները: Քննարկվում են ծառայությունների մատուցման կենտրոնացման և ապակենտրոնացման միջև արդյունավետ հարաբերակցության սահմանման հարցերը:

Անդրադարձ է կատարվում ծառայությունների մատուցման միջազգային փորձին: Ընդգծվում է ծառայությունների արդյունավետ իրականացման գործում իրավական նորմերի սահմանման կարևորությունը:

Առաջարկվում են հանրային ծառայությունների կառավարման կատարելագործման ուղղություններ:

Բանալի բառեր. ծառայություններ, հանրային, կորպորատիվ և ինքնավար միավորումների ծառայություններ, ծառայություններ իրականացնող մարմինների գործառույթներ, կենտրոնացում և ապակենտրոնացում, իրավական աղբյուրներ, կառավարման կատարելագործման ուղղություններ:

---

¹ Հողվածը գրախոսել է՝ **տ.գ.դ., պրոֆ. Վ.Բոստանջյանը:**

ЭДУАРД ОРДЯН

*Директор Института экономики и управления,
доктор экономических наук, профессор*

**ПУБЛИЧНЫЕ СЛУЖБЫ И НАПРАВЛЕНИЯ УЛУЧШЕНИЯ ИХ
УПРАВЛЕНИЯ**

В статье трактуются сущность, виды и цель служб. Подробно представляются функции органов, оказывающих публичные услуги. Обсуждаются вопросы установления эффективного соотношения между централизацией и децентрализацией оказания услуг.

Обсуждается международный передовой опыт оказания услуг. Подчеркивается важность установления правовых норм в деле эффективного осуществления услуг.

Предлагаются пути совершенствования управления публичными службами.

Ключевые слова: службы и услуги, публичные и корпоративные службы, службы добровольных объединений, функции органов, осуществляющих услуги, централизация и децентрализация, правовые источники, пути совершенствования управления.

EDUARD ORDYAN

*Director of the Institute of Economics and Management,
Doctor of Economics, Professor*

**PUBLIC SERVICES AND THE WAYS OF THEIR MANAGMENT AND
DEVELOPMENT**

Service matter, kinds and purpose are explained in the article. The functions of the service provider bodies are presented in details. The issues of effective establishment relation are discussed between centralization and decentralization of service provisions.

The international experience of the service provision is discussed. The importance of the rule of law establishment is emphasized in the process of effective implementation of service.

The ways of development of public services are suggested.

Key words: services, the services of public, corporative and autonomous unions, the functions of the service provider bodies, centralization and decentralization, legal sources, the methods of management development.

ՁՈՆԻԿ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

*“Հ.Ք. Կոֆոեդ” ԲՀ հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ,
ՔՕ 2-րդ դասի պետ/խորհրդական*

**ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ՄՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ
ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ ¹**

Հոդվածում ներկայացված է քաղաքացիների սպասարկման, քաղաքացիներին ծառայելու գործընթացի և դրա բարելավման անհրաժեշտության խնդիրները: Ուսումնասիրվում են քաղաքացիների հետ հաղորդակցվելու, նրանց դիմումները, խնդրանքները բավարարելու անհրաժեշտ ուղենիշները: Քաղաքացիների հետ շփման, ընդունելության և նրանց դիմումներին պատասխանելու ձևերը:

Պետության կողմից քաղաքացիների սպասարկման զգալի բաժինը իրականացվում է սոցիալական ոլորտում: Ներկայում փոխվում են քաղաքացիներին տրամադրվող ծառայությունների եղանակը՝ դրանց որակը բարձրացնելու նպատակով:

Բանալի բառեր. սպասարկում, սոցիալական ծառայություն, կառավարման գործընթաց, սոցիալական պաշտպանություն, ծառայությունների մատուցում:

ДЗОНИК МАРГАРЯН

*Председатель Попечительского совета БФ “Г.Х.Кофоед”,
государственный советник гражданской службы 2-ого класса*

О ЗАДАЧАХ УЛУЧШЕНИЯ ОБСЛУЖИВАНИЯ ГРАЖДАН

В статье представлены задачи качества обслуживания граждан, процесса служения гражданам и необходимости его улучшения. Изучены необходимые ориентиры по общению с гражданами, удовлетворению их заявлений (запросов) и просьб (ходатайств). Описываются формы общения, приема и ответа на заявления граждан.

Значительная часть обслуживания граждан со стороны государства осуществляется в социальной сфере. В настоящее время изменяются

---

¹ Հոդվածը գրախոսել է **տ.գ.դ., պրոֆ. Է.Օրդյանը:**

условия предоставления и способы оказания услуг гражданам, с целью повышения их качества.

Ключевые слова: обслуживание, социальная служба, процесс управления, социальная защита, предоставление услуг.

DZONIK MARGARYAN

Chairman of Board of Trustees of "H.Q. Kofoed"

State Civil Service Adviser of the 2nd class

REGARDING THE TASKS OF SERVICE IMPROVEMENT OF CITIZENS

The tasks of the civil service quality, the process of civil service and its improvement are presented in this article. The necessary reference points are studied regarding the civil communication, satisfaction of their applications (requests) and inquiry (petition). Forms of communication, reception and replying of the citizens' application are described.

The most part of the civil service is implemented by the government in the social sphere. The conditions of presenting and the methods of service provision are being changed at the moment with the aim of their quality improvement.

Key words: service, social service, management process, social protection, service provision.

ՍԱՐԳԻՍ ՂԱՆԹԱՐՁՅԱՆ

ԵՊՀ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

ՆԱՐԵ ԹԱԴԵՎՈՍՅԱՆ

Ռուս-հայկական (սլավոնական) համալսարանի հայցորդ

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԱՐԲԵՐ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐ ԵՆ ¹

Մինչև 1991թ. Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության (ՀԽՍՀ) քաղաքացիների կողմից արված գյուտերը, պաշտպանվում էին ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի գյուտերի և հայտնագործությունների կոմիտեի կողմից տրամադրված հավաստագրերով: Իրավական դաշտը կարգավորվում էր «Հայտնագործությունների, ռացիոնալիզատորական առաջարկների մասին» դրույթով, համաձայն որի, մեծ արդյունաբերական հիմնարկություններում, գիտահետազոտական ինստիտուտներում, փորձարարական-կոնստրուկտորական բյուրոներում, ԲՈՒՀ-ում ստեղծվեցին պատենտալիցենզային բաժիններ, որոնց աշխատակիցներն զբաղվում էին պատենտների պատրաստմամբ և դրանք Մոսկվայում գրանցելու հարցերով: Այդ պահից գյուտարարի գյուտի օգտագործման իրավունքներն փոխանցվում էին պետությանը, իսկ հեղինակին տրվում էր խրախուսական միանվագ դրամական պարգև: Գումարի չափը որոշվում էր երկու համակարգով՝ տվյալ գյուտի ներդրման արդյունքում խնայված ռեսուրսների չափը և գյուտի իրական արժեքը: Նմանատիպ խրախուսական համակարգի լավ և վատ կողմերն մանրամասնորեն քննարկված են գրականության մեջ. Այնուամենայնիվ, մինչ այսօր մեզ հայտնի չէ անասնաբուժական-անասնաբուծական ինստիտուտի պրոֆեսոր Լ.Ա.Երզնկյանին հատկացված խրախուսական գումարի չափը, սնուցող և բուժիչ կաթնաթթվային խառնուրդի «Նարինե-3» գյուտի համար: Սակայն հայտնի է դարձել, որ այդ խառնուրդի արտադրման իրավունքն վաճառվել է Ճապոնիային վեց մլն ամերիկյան դոլարի դիմաց: Պետք է նշել նաև որ ԽՍՀՄ տարիներից գյուտերի հայտեր

---

¹ Հոդվածը գրախոսել է **ս.գ.դ.,պրոֆ. Ա.Դարբինյանը:**

ներկայացման քանակով Հայաստանը ամենաբարձրերից էր: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո արդյունաբերական սեփականության պաշտպանության ոլորտը սկսեց ձևավորվել Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պատենտային կառավարման մարմնի ստեղծման հետ միասին: Ընդունվեցին մի շարք նորմատիվային ակտեր և կարծես թե ստեղծվեցին այնպիսի նախադրյալներ և շարժիչ ուժ, որը հայրենական և արտասահմանյան գյուտարարներին պետք է դողեր արագորեն գրանցել իրենց նորարարություններն մտավոր սեփականության գործակալությունում: Մակայն պատենտային պայամանագրերի գրանցման դինամիկան 1995 մինչև 2016թ. ցույց տվեց հակառակ պատկեր: Լիցենզային պայամանագրերի թվով 327-ից միայն 26 են վերաբերել գյուտի կամ նորարարության և կազմել 7,95%, իսկ պատենտի իրավունքի փոխանցման մասով ընդհամենը 2,89%: Այս պատկերն կարելի է բացատրել հանրապետությունում արդյունաբերական օբյեկտների սեփականության գնահատման կառուցակարգերի բացակայությամբ: Արդյունաբերական օբյեկտների սեփականության գնահատումը հանդիսանում է ոչ նյութական ակտիվների կոմերցիացման գործընթացի կարևորագույն մասը, համակցված մի շարք խնդիրներով: Այդ թվում է՝ մտավոր սեփականության օբյեկտի ստեղծման գործընթացը, այն հաստատությունում որտեղ աշխատում է նորարարը և հարաբերությունների կարգավորումը, ուրիշի մտավոր սեփականության և դրա շահագործման իրավունքի ձեռքբերման, ինչպես նաև իրավական և դատական պաշտպանության խնդիրները:

Պետք է նշել նաև, որ բացակայում են վենչուրային ֆոնդերը, որոնք կխթանեին այս ոլորտի զարգացումը:

Վերը նկարագրված իրավիճակը գրեթե չի տարբերվում նախկին ԽՍՀՄ երկրներում:

Բանալի բառեր. արդյունաբերական օբյեկտներ, նորարարական, գնահատում, մտավոր սեփականության, պատենտ, լիցենզիա, իրավական դաշտ, վենչուրային կապիտալի ընկերություններ:

САРКИС КАНТАРДЖЯН

Доктор экономических наук, профессор ЕГУ

НАРЭ ТАТЕВОСЯН

Соискатель Российско-Армянского (Славянского) университета

***ОЦЕНКА ОБЪЕКТОВ ПРОМЫШЛЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ И
ОХРАНА ПРАВ НА НИХ – ЭТО НЕ ОДНО И ТО ЖЕ***

Инновационное развитие, основанное на сильном институте интеллектуальной собственности (в частности по части защиты и оценки прав промышленной собственности), является альтернативным источником прогрессивного развития. Интеллектуальная собственность (ИС) создает «новую стоимость» в экономике и является фактором производства, помимо труда, земли и капитала. От последних отличается тем, что ИС является неограниченным ресурсом и источником нематериальных активов, тем самым расширяя поле деятельности для «новой экономики». Особенно актуальным это является для таких стран, как Армения, находящихся в стадии развития. В работе рассмотрены основные вопросы по части правового регулирования и развития промышленной собственности на территории РА. Проведен анализ динамики регистрации лицензионных договоров и переуступке прав на них. А также рассмотрены основные проблемы развития инновационной деятельности.

Ключевые слова: промышленная собственность, инновационная деятельность, оценка, интеллектуальная собственность, патент, лицензия, правовое поле, венчурные фирмы.

SARKIS KANTARJYAN

Doctor of the economy, professor YSU

NARE TATEVOSYAN

Applicant of Russian-Armenian (Slavonic) University

***EVALUATION OF INDUSTRIAL PROPERTY AND PROTECTION OF
ITS RIGHTS ARE BY NO MEANS THE SAME***

Innovative development based on a strong Institute of Intellectual Property (in particular as regards the protection and evaluation of industrial property rights) is an alternative source of progressive development. Intellectual Property (IP) creates a "new value" in the economy and is a factor of production, in addition to labor, land and capital. In contrast to the latter mentioned IP is characterized as an unlimited resource and a source of intangible assets, thereby expanding the scope for the "new economy". It is especially important for countries such as Armenia, which are under development. The paper discusses the basic questions of the legal regulation and the development of industrial property in the territory of the Republic of Armenia. There was done analysis of the dynamics of registration of license agreements and assignment of rights to them. Also we consider the basic problems of development of innovative activity.

Key words: industrial property, innovation, evaluation, intellectual property, patents, licenses, legal field, venture capital firms.

ՄԵՐԻ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ
*ՀԱԱՀ ագրոբիզնեսի կազմակերպման ամբիոնի ասիստենտ,
տնտեսագիտության թեկնածու*

ԼՈՒՍԻՆԵ ԹՈՐՈՍՅԱՆ
ՀԱԱՀ ուսանողուհի

**ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՐՅՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՂԻՆԵՐԸ ¹**

Շուկայական տնտեսության պայմաններում ցանկացած գյուղացիական տնտեսության՝ ապրանքային շուկայում գոյատևելու հատկությունը և կայունությունը որոշվում են նրանց մրցունակության մակարդակով: Դրա համար պետք է ունենալ մրցակցային առավելություններ: Սակայն, քանի որ այդ առավելությունները չունեն մշտական բնույթ, այդ պատճառով ցանկալի է հետազոտել դրանց վրա ազդող ներքին և արտաքին գործոնները, բացահայտել և օգտագործել առկա հնարավորությունները՝ տարբեր ուղիներով և մեթոդներով գյուղացիական տնտեսությունների մրցունակությունը բարձրացնելու համար:

Բանալի բառեր. գյուղացիական տնտեսություն, մրցակցային առավելություն, մրցունակ ապրանք, պետական աջակցություն, կոոպրատիվներ, ձեռնարկատիրական ռիսկ:

МЕРИ МАРГАРЯН

Ассистент кафедры организации агробизнеса Национального аграрного университета Армении, кандидат экономических наук

ЛУСИНЕ ТОРОСЯН

Студентка Национального аграрного университета Армении

**ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
КРЕСТЬЯНСКИХ ХОЗЯЙСТВ**

В условиях рыночной экономики способность выживания на рынке товаров и устойчивость любого крестьянского хозяйства определяются уровнем их конкурентоспособности. Для этого необходимо обладать конкурентными преимуществами. Однако, из-за того, что эти преимущества не носят постоянного характера, поэтому желательно

---

¹ Հոդվածը գրախոսել է **տ.գ.թ., դոցենտ Հ.Ղազարյանը:**

изучить внутренние и внешние факторы, влияющие на них, выявить и использовать существующие и потенциальные возможности для повышения конкурентоспособности крестьянских хозяйств различными путями и методами.

Ключевые слова: крестьянское хозяйство, конкурентное преимущество, конкурентоспособный продукт, государственное содействие, кооперативы, предпринимательский риск.

MERY MARGARYAN

*Assistant of Chair of Agribusiness Organization of
National Agrarian University of Armenia, Ph.D. in Economics*

LUSINE TOROSYAN

Student of National Agrarian University of Armenia

WAYS OF INCREASING COMPETITIVENESS OF FARMING ECONOMIES

In conditions of market economy the ability to survive in the stock market and stability of any farming economy is determined by the level of competitiveness. It is necessary to have competitive advantages for this reason. However due to the fact that these advantages don't have permanent nature, therefore it is needed to research internal and external factors, which are influencing on them, to reveal and to use available and potential opportunities for increasing competitiveness of farming economy with different ways and various methods.

Key words: farming economy, competitive advantage, competitive product, state support, cooperatives and entrepreneurial risk.

**ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՂՆԵՐԻ ԿՍՏԱՐՈՂԱԿԱՆԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ¹**

Հոդվածում ուսումնասիրվել է քաղաքացիական ծառայողների կատարողականի գնահատման համակարգի հայրենական և միջազգային փորձը: Անդրադարձ է կատարվել քաղաքացիական ծառայողների գործունեության արդյունավետության հիմնական ցուցանիշների համակարգին: Համեմատվել են կատարողականի գնահատման տարբեր մեթոդներ, չափանիշներ: Վերլուծվել են տարբեր երկրներում գործող ըստ արդյունքների վարձատրության համակարգերը և ՀՀ-ում քաղաքացիական ծառայողների կատարողականի գնահատման և կատարողականի վրա հիմնված վարձատրության համակարգի հետագա կատարելագործման անհրաժեշտությունը:

Բանալի բառեր. քաղաքացիական ծառայող, կատարողականի գնահատում, գործունեության արդյունավետություն, արդյունավետության հիմնական ցուցանիշներ, ըստ արդյունքների վարձատրության համակարգ:

АНАИТ ТАДЕВОСЯН

*Аспирант факультета экономики и менеджмента
Ереванского Государственного Университета*

**СИСТЕМА ОЦЕНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГРАЖДАНСКИХ СЛУЖАЩИХ**

В данной статье рассматривается отечественный и международный опыт системы оценки результативности деятельности гражданских служащих. Затронута система основных показателей эффективности деятельности гражданских служащих. Проводится сравнение разных методов и критериев оценки результативности. Проанализированы действующие в разных странах системы оплаты по результатам, необходимость совершенствования в будущем системы оценки

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.դ., պրոֆ. Է.Օրդյանը**, գրախոսել՝ **ՀՀ ՔՕ 2-րդ դասի պետխորհրդական Չ.Մարգարյանը**:

результативности деятельности гражданских служащих РА и системы оплаты по показателям результативности.

Ключевые слова: гражданский служащий, оценка результативности деятельности, эффективность деятельности, основные показатели эффективности, система оплаты по результатам.

ANAHIT TADEVOSYAN

Ph.D. student of the Faculty of Economics and Management of Yerevan State University

CIVIL SERVANTS' PERFORMANCE ASSESSMENT SYSTEM

The article studies the local and international experience in assessment system of civil servants' performance. Next, it discusses the main indicators of the productivity of civil servants' activities. Further, the article compares different methods and criteria of performance. It also analyzes payment systems based on work results operating in different countries as well as the necessity of improvement of civil servants' performance assessment system in RA and the payment system based on performance.

Key words: civil servants, assessment of performance, productivity of activities, indicators of productivity, payment based on work results system.

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԽՈՇՈՐԱՑՄԱՆ ՀԱՐՅԻ ՇՈՒՐՁ ¹

Հոդվածը նվիրված է ՀՀ-ում ներկայում իրականացվող համայնքների խոշորացման գործընթացի հիմքում դրված չափորոշիչների վերլուծությանը: Առաջարկվել է և հիմնավորվել մեկ այլ չափորոշիչի անհրաժեշտությունը, որի միջոցով կարելի լինի գնահատել համայնքների ինքնավարության հնարավորությունները: Առաջարկվել է այդպիսի չափորոշիչի ձևավորման մոտեցում:

Բանալի բաներ. համայնք, խոշորացում, չափորոշիչներ, ինքնավարություն, վերապահված լիազորություններ, տեղական ինքնակառավարում:

АРТАК АЛЕКСАНИЯН

*Соискатель кафедры Организации агробизнеса
Национального аграрного университета Армении*

О ВОПРОСЕ УКРУПНЕНИЯ ОБЩИН

Статья посвящена анализу критериев, которые лежат в основе процесса укрупнения общин, осуществляемого в настоящее время в РА. Предлагается и обосновывается необходимость другого критерия, посредством которого можно оценить возможности самоуправления общины. Предложен подход к формированию такого критерия.

Ключевые слова: община, укрупнение, критерии, самоуправление, возложенные полномочия, местное самоуправление.

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.թ., դոցենտ՝ Հ.Ղազարյանը,** գրախոսել՝ **տ.գ.դ., պրոֆ. Է.Օրդյան:**

ARTAK ALEKSANYAN

*Applicant of the Chair of Agribusiness Organization of the
Armenian National Agrarian University*

ON ISSUE OF THE ENLARGEMENT OF COMMUNITIES

The article analyzes the criteria that underlies the process of the enlargement of communities, implemented in Armenia at present. The necessity of another criteria is proposed, and confirmed, by which the possibility of community self-management can be assessed. An approach to the formation of such criteria has been suggested.

Key words: community, enlargement of communities, criteria, self-imposed authority, local self-government.

ՀՐԱՆՏ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի հայցորդ

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ¹

Հոդվածը նվիրված է տնտեսության պետական կարգավորման հիմնահարցերի ուսումնասիրությանը: Ներկայացվել են պետական կարգավորման հիմնական մեթոդները և ուղղությունները շուկայական հարաբերությունների պայմաններում: Գնահատվել է տնտեսության պետական հատվածի ազդեցությունը տնտեսական աճի ապահովման վրա և ներկայացվել են այն պայմանավորող հիմնական գործոնները: Դիտարկվել են տնտեսության պետական կարգավորման հիմնական նպատակները և ինդիկատորները զարգացող և զարգացած տնտեսություններում:

Բանալի բառեր. տնտեսության պետական կարգավորում, տնտեսական աճ, պետական ծախսեր, տնտեսության պետական հատված:

ГРАНТ КАРАПЕТЯН

Соискатель Академии государственного управления РА

ВОПРОСЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Статья посвящена изучению вопросов государственного регулирования экономики. Представлены основные методы и направления государственного регулирования в условиях рыночных отношений. Оценено влияние государственного сектора экономики на обеспечение экономического роста и представлены основные обуславливающие факторы. Рассмотрены основные цели и задачи государственного регулирования экономики в развитых и развивающихся странах.

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.թ. Գ.Բարսեղյանը**, գրախոսել՝ **տ.գ.թ., դոցենտ Հ.Ղազարյանը:**

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, экономический рост, государственные расходы, государственный сектор экономики.

HRANT KARAPETYAN

Applicant of the Public Administration Academy of the RA

TASKS OF STATE REGULATION OF ECONOMY AND ENSURING OF ECONOMIC GROWTH

The article is devoted to the analysis of the issues of state regulation of economy. The article presents the main methods and directions of state regulation in the conditions of market relations. Impact of state sector of economy on economic growth and key determining factors are assessed and presented. The main goals and objectives of state regulation of economy in developed and developing countries are described in the article.

Key words: state regulation of economy, economic growth, public expenditure, the public sector.

ԼՈՒՍԻՆԵ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ

ՀՊՏՀ մարքեթինգի ամբիոնի ասպիրանտ

ԲՈՒՀԻ ԿԻՐԱԿՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐԱԿԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ¹

Ներկայում, հասարակության կեցության բոլոր բնագավառներում, այդ թվում կրթության ոլորտում, տեղի են ունենում համակարգային փոփոխություններ: Ակնհայտ է, որ գիտելիքն ու բարձրորակ կրթությունն են ապահովում հասարակության բարեկեցությունն ու դրա հետագա աճը: Բարձրագույն կրթության ոլորտի զարգացմամբ է պայմանավորված տնտեսության բոլոր բնագավառները բարձրորակ մարդկային ռեսուրսներով ապահովելը, ուստի շատ կարևոր է բուհի գործունեության, մասնավորապես կրթական ծառայության որակի գնահատումը:

Բանալի բառեր. ծառայության որակ, ծառայության որակի գնահատում, որակի գործակից, բավարարվածության ինդեքս, «SERVQUAL» մեթոդ:

ЛУСИНЕ КИРАКОСЯН

*Аспирант кафедры Маркетинга Армянского
Государственного Экономического Университета*

ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ УСЛУГИ ВУЗА

В настоящее время во всех сферах общественной жизни, в том числе и в сфере образования, происходят системные изменения. Очевидно, что знание и высококачественное образование обеспечивают общественное благополучие и его дальнейший рост. Развитием сферы высшего образования обусловлено обеспечение всех областей экономики высококвалифицированными человеческими ресурсами, и поэтому очень важна оценка деятельности вуза, в частности качества образовательной услуги.

Ключевые слова: качество услуги, оценка качества услуги, коэффициент качества, индекс удовлетворенности, метод SERVQUAL.

---

¹ Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.դ., պրոֆ. Ա. Զաքարյանը**, գրախոսել՝ **տ.գ.թ. Մ.Հայրիջյանը:**

LUSINE KIRAKOSYAN

Post-graduate at the Chair of “Marketing” at Armenian State University of Economics

***THE ASSESSMENT OF EDUCATION SERVICE QUALITY IN A
HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION***

Nowadays, there are systematic changes in all spheres of public activity, including an education sphere. It is obvious, that knowledge and high quality education provide public prosperity and its future increase. The development of higher education will provide all spheres of economy with high quality human resources, so it is very important to assess the activity of a higher educational institution, particularly to assess the quality of an education service.

Key words: service quality, assessment of service quality, quality coefficient, satisfaction index, SERVQUAL method.

ԲԵԱՏՐԻՍԱ ԿԵՈՎՏԵՐԵՑԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան

տնտեսագիտության ինստիտուտի հայցորդ

**ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՈՒՈՐՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ ¹**

Առողջապահության համակարգն ավելին է, քան՝ բժշկական օգնության մատուցումը՝ ներառելով նաև հիվանդությունների կանխարգելումն ու առողջության ամրապնդումը: Հստակ գործող առողջապահության համակարգը հանդիսանում է առողջության բարելավման կարևորագույն պայման, այն փրկում է մարդկային կյանքեր, հետևաբար՝ պետությունը պարտավոր է ամեն ինչ անել արդյունավետ գործող առողջապահության համակարգ ունենալու համար, ինչը նաև տնտեսական զարգացման և բարեկեցության մակարդակի բարձրացման գրավականներից է: Անթույլատրելի է, որպեսզի մարդիկ առողջության վատացման հետևանքով և այն վերականգնելու համար հայտնվեն աղքատության եզրին:

Բանալի բառեր. բժշկական օգնություն, առողջապահության համակարգ, աղքատություն, իրավունքներ և պարտավորություններ, չարորակ նորագոյացություն, դիսպանսերային հսկողություն, շրջակա միջավայրի աղտոտվածություն, առողջապահական ծառայություններ:

---

¹Հոդվածը հրատարակության է երաշխավորել **տ.գ.դ., պրոֆ Ս.Գևորգյանը**, գրախոսել՝ **տ.գ.դ., պրոֆ. Ա.Դարբինյանը**:

БЕАТРИСА КЕОВТЕРЕЯН

Соискатель Института экономики им. М.Котаяна НАН РА

***ПРИОРИТЕТЫ УПРАВЛЕНИЯ СФЕРОЙ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В
КОНТЕКСТЕ УЛУЧШЕНИЯ ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА***

Система здравоохранения - это больше, чем оказание медицинской помощи, включая также профилактику заболеваний и укрепление здоровья. Четко действующая система здравоохранения является важнейшим условием улучшения состояния здоровья, спасения человеческой жизни. Следовательно, государство обязано сделать все для того, чтобы иметь эффективно действующую систему здравоохранения, что также является гарантией обеспечения экономического развития и повышения уровня благосостояния населения. Недопустимо, чтобы люди, в связи с ухудшением состояния здоровья и для его восстановления, оказались на грани бедности.

Ключевые слова: медицинское обслуживание, здравоохранение, бедность, права и обязанности, злокачественное новообразование, диспансерное наблюдение, загрязнение окружающей среды, услуги здравоохранения.

BEATRICA KEOVTEREYAN

*Applicant of Institute of Economics after M. Qotanyan of National
Academy Sciences of RA*

***PRIORITIES IN THE HEALTH SECTOR MANAGEMENT IN THE
CONTEXT OF IMPROVING HUMAN HEALTH***

The health system is more than the provision of medical care, including disease prevention and health enhancement. Clearly the current health care system is an important condition for improving health, it saves lives, and therefore the state must do everything, in order to have an efficient health care system, which also guarantees an increase in the level of economic development and welfare. It is unacceptable to people's health as a result of worsening poverty for themselves and recover it.

Key words: medical care, health care, poverty, rights and obligations, malignant neoplasm, dispensary supervision, environmental pollution, public health services.

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԲԱԳԴԱՆՈՍՅԱՆ

Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի մագիստրանտ

**ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ¹**

Կարևորելով տեղական ինքնակառավարումը քաղաքացիական հասարակությունների կայացման գործում, հողվածը նվիրվել է տվյալ բնագավառի զարգացման հարցերին: Տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման համատեքստում նախ հնարավորինս դիպուկ բնորոշվում է դրա էությունը, բնութագրիչ առանձնահատկությունները, որն էլ հիմք է ծառայում ոլորտում հետազոտությունների կատարման, այնուհետև առաջարկվող զարգացման գերակայությունների մշակման համար: Հողվածում առաջարկվում են բարեփոխումներ տեղական ինքնակառավարման ոլորտում, որոնք նոր որակական մարկարդակի կբարձրացնեն տեղական ինքնակառավարման և հանրային կառավարման համակարգերը:

Բանալի բաներ. տեղական ինքնակառավարում, ոլորտային քաղաքականություն, իշխանության ապակենտրոնացվածություն, օրենսդրական կարգավորում:

ОГАНЕС БАГДАНОСЯН

Магистрант Армянского государственного экономического университета

**ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ МЕСТНОГО
САМОУПРАВЛЕНИЯ**

Осознавая важность местного самоуправления в становлении гражданского общества, статья посвящена вопросам развития данной сферы. В контексте развития системы местного самоуправления сначала, насколько это возможно, точно характеризуется ее сущность и характеры особенности, что служит основой для проведения исследований в сфере, а

---

¹ Հողվածը հրատարակության է երաշխավորել **ս.գ.դ. Ռ.Հայրապետյանը**, գրախոսել՝ **ս.գ.թ. Հ.Օրդյանը**:

затем и для разработки приоритетов развития. В статье предлагается проведение реформ в системе местного самоуправления, которые повысят системы местного самоуправления и публичного управления на новый более качественный уровень.

Ключевые слова: местное самоуправление, сферическая политика, рассредоточенность власти, законодательное регулирование.

HOVHANNES BAGDANOSYAN

Graduate student of Armenian State University of Economics

***THE PRIORITIES OF DEVELOPMENT OF LOCAL SELF-
GOVERNMENT SYSTEM***

Giving importance to local self-government in the development process of civil society, the paper is dedicated to the problems of development in this area. First in the paper it is possibly accurate described the meaning of local self-government system, its features, which are the basic for doing researches and representing the priorities of development. The improvements represented in the paper will increase the level of quality of local self-government and public administration systems.

Key words: local self-government, spherical policy, dispersal of authority, legislative arrangement.

ԲԱԺԻՆ 3
ՄԵՐ ՀՈԲԵԼՅԱՐՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱՎՈՐ ՏՆՏԵՍԱԳԵՏ-ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ
(տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
ԱՐՄԵՆԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ – 55)

2016 թվականի հուլիսին լրացել է նշանավոր գիտնական, Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտի հիմնադիրների խորհրդի նախագահ, ինստիտուտի գիտական խորհրդի փոխնախագահ, «Օր-Դար» հրատարակչության խմբագրական խորհրդի փոխնախագահ, ՀՀ պետական կառավարման բնագավառի պատասխանատու գործիչ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր **Արմենակ Վաղարշակի Դարբինյանի** ծննդյան 55 և գիտամանկավարժական գործունեության 30-րդ տարեդարձերը: Վաստակաշատ գիտնականը երկար տարիներ եղել է ՀՀ ՖԷՆ տնտեսագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրենը և մեծ ավանդ է ներդրել հաստատության զարգացման գործում: Հարկ է նշել, որ այդ ինստիտուտի ինստիտուցիոնալ ժառանգորդն է հանդիսանում Տնտեսագիտության և կառավարման ինստիտուտը, որի հիմնադիր տնօրենն է եղել նա և դրել է ինստիտուտի գիտատուսմնական գործունեության հիմքերը:

**ЗНАМЕНИТЫЙ УЧЕНЫЙ-ЭКОНОМИСТ
(доктор экономических наук, профессор
АРМЕНАК ВАГАРШАКОВИЧ ДАРБИНЯН - 55)**

*В июле 2016 года исполнилось 55 лет со дня рождения и 30 лет научнопедагогической деятельности знаменитого ученого, председателя Попечительского совета Института экономики и управления, заместителя председателя Ученого совета и редакционного совета издательства "Ор-Дар", ответственного деятеля сферы государственного управления РА, доктора экономических наук, профессора **Арменака Вагаршаковича Дарбиняна**. Известный ученый с 2000-ого по 2007гг. возглавлял Институт экономических исследований (ИЭИ) Министерства финансов и экономики Республики Армения и внес существенный вклад в его развитие. Необходимо отметить, что А.Дарбинян был основателем и директором Института экономики и управления (ИЭУ), который является институциональным наследником ИЭИ, и заложил основы научно-учебной деятельности ИЭУ.*

**FAMOUS SCIENTIST ECONOMIST
(doctor of Economics, professor
ARMENAK VAGHARSHAK DARBINYAN - 55)**

In July 2016, the 55th Birthday was celebrated and 30 years of scientific pedagogical activity of the famous scientist, the chairman of the Board of Trustees of Institute of Economics and Management, the Deputy Chairman of the Academic Council and the Editorial publishing Council of "Or-Dar", a responsible leader of the sphere of the RA State Management, Doctor of Economic Sciences, Professor Armenak V. Darbinyan. The famous scientist was leading Institute of Economic Research (IER) of the Ministry of Finance and Economy of RA from 2000 to 2007 and invested essential contribution into its development. It should be noted that A. Darbinyan was the founder and the director of Institute of Economics and Management (IEM), which is the institutional heir of IER, and laid the foundation of scientific- academic activity of the IEM.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ	7
ԲԱԺԻՆ 1: ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՋԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	8
ՀՈՒՓՄԻՄԵ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ. ՀՀ մոնոքաղաքների զարգացման ռազմավարության և ծրագրի մշակման հայեցակարգային մոտեցումներ	8
ԱՐՄԱՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ. Ազրոզբոսաշրջության տարատեսակները և դրանց ներդրման հնարավորությունները ՀՀ-ում.....	21
ՍԱՐԳԻՍ ՂԱՆԹԱՐՁՅԱՆ, ԱՆՆԱ ԱՅՎԱԶՅԱՆ. Նորարարական ծրագրերի բարելավման ուղիները ՀՀ կրթության ոլորտում.....	30
ԳՈՀԱՐ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐՅԱՆ. Կրթության, մարդկային կապիտալի և տնտեսական աճի փոխառնչությունները	40
ՍՈՆԱ ԼԱԼԱՅԱՆ. Վարքագծային ֆինանսներ. կարևորությունը և դերը ֆինանսական կրթման գործընթացում.....	59
ՎԱՀԱԳՆ ԱՄԻՐԽԱՆՅԱՆ. ՀՀ-ում տեղեկատվական հասարակության զարգացման հայեցակարգի կիրառումը որպես գիտելիքահենք տնտեսության մրցունակության ապահովման գործիք.....	71
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԲԱՂՎԱՍԱՐՅԱՆ. Գյուղատնտեսական նշանակության հողային ռեսուրսների չմշակման գործոնների վերլուծություն	79
ԱՐՄԵՆ ՀԱՅՐԻՅԱՆ. Գյուղատնտեսության ոլորտում առկա նորարարական ներուժը, դրա կիրառման խոչընդոտները և բարելավման ուղիները.....	91
ՀԱՅԿԱՆՈՇ ՆԻԿՈՂՈՍՅԱՆ. Տնտեսավարման ձևերի զարգացման ուղիները գյուղատնտեսության մեջ	96
ԲԱԺԻՆ 2: ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	108
ԷՂՈՒԱՐԴ ՕՐԴՅԱՆ. Հանրային ծառայությունները և դրանց կառավարման բարելավման ուղղությունները	108
ՁՈՆԻԿ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ. Քաղաքացիների սպասարկման բարելավման խնդիրների շուրջ	126

ՍԱՐԳԻՍ ՂԱՆԹԱՐՁՅԱՆ, ՆԱՐԵ ԹԱՂԵՎՈՍՅԱՆ. Արդյունաբերական օբյեկտների գնահատումը և դրանց նկատմամբ սեփականության իրավունքի պաշտպանությունը տարբեր գործառույթներ են.....	135
ՄԵՐԻ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ, ԼՈՒՍԻՆԵ ԹՈՐՈՍՅԱՆ. Գյուղացիական տնտեսությունների մրցունակության բարձրացման ուղիները	144
ԱՆԱՀԻՏ ԹԱՂԵՎՈՍՅԱՆ. Քաղաքացիական ծառայողների կատարողականի գնահատման համակարգը	155
ԱՐՏԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ. Համայնքների խոշորացման հարցի շուրջ	171
ՀՐԱՆՏ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ. Տնտեսության պետական կարգավորման և տնտեսական աճի ապահովման հիմնահարցեր.....	180
ԼՈՒՍԻՆԵ ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ. ԲՈւՀ-ի կրթական ծառայության որակի գնահատումը	189
ԲԵՍՏՐԻՍԱ ԿԵՈՎՏԵՐԵՅԱՆ. Առողջապահության ոլորտի կառավարման գերակայությունները մարդու առողջության բարելավման համատեքստում.....	196
ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԲԱԳԴԱՆՈՍՅԱՆ. Տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման գերակայությունները.....	204
ԲԱԺԻՆ 3: ՄԵՐ ՀՈՐԵԼԹԱՐՆԵՐԸ.....	215
ՆՇԱՆԱՎՈՐ ՏՆՏԵՍԱԳԵՏ-ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ	
(ԱՐՄԵՆԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱԿԻ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ – 55)	215

О Г Л А В Л Е Н И Е

<i>ВВЕДЕНИЕ</i>	7
ЧАСТЬ 1. ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ	8
РИПСИМЕ МАНУКЯН. Концептуальные подходы к разработке стратегии и программы развития моногородов РА.....	8
АРМАН АРУТЮНЯН. Разновидности агротуризма и возможности его внедрения в Армении	21
САРКИС КАНТАРДЖЯН, АННА АЙВАЗЯН. Пути совершенствования инновационных программ в сфере образования РА.....	30
ГОАР БАРХУДАРЯН. Взаимосвязи образования, человеческого капитала и экономического роста.....	40
СОНА ЛАЛАЯН. Поведенческие финансы: важность и роль в процессе финансового образования	59
ВААГН АМИРХАНИЯН. Применение концепции развития информационного общества в РА как инструмент обеспечения конкурентоспособности наукоемкой экономики	71
АНДРАНИК БАГДАСАРЯН. Анализ факторов необработки земельных ресурсов сельскохозяйственного назначения	79
АРСЕН АЙРИЯН. Инновационный потенциал в области сельского хозяйства, внедренческие барьеры и пути их преодоления	91
АЙКАНУШ НИКОГОСЯН. Пути развития форм хозяйствования в сельском хозяйстве.....	96

ЧАСТЬ 2. ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ	108
ЭДУАРД ОРДЯН. Публичные службы и направления улучшения их управления	108
ДЗОНИК МАРГАРЯН. О задачах улучшения обслуживания граждан.....	126
САРКИС КАНТАРДЖЯН, НАРЭ ТАТЕВОСЯН. Оценка объектов промышленной собственности и охрана прав на них – это не одно и то же	135
МЕРИ МАРГАРЯН, ЛУСИНЕ ТОРОСЯН. Пути повышения конкурентоспособности крестьянских хозяйств	144
АНАИТ ТАДЕВОСЯН. Система оценки результативности деятельности гражданских служащих	155
АРТАК АЛЕКСАНИЯН. О вопросе укрупнения общин	171
ГРАНТ КАРАПЕТЯН. Вопросы государственного регулирования экономики и обеспечения экономического роста.....	180
ЛУСИНЕ КИРАКОСЯН. Оценка качества образовательной услуги ВУЗ-а	189
БЕАТРИСА КЕОВТЕРЕЯН. Приоритеты управления сферой здравоохранения в контексте улучшения здоровья человека	196
ОГАНЕС БАГДАНОСЯН. Приоритеты развития системы местного самоуправления	204
ЧАСТЬ 3. НАШИ ЮБИЛЯРЫ	215
ЗНАМЕНИТЫЙ УЧЕНЫЙ-ЭКОНОМИСТ (АРМЕНАК ВАГАРШАКОВИЧ ДАРБИНЯН - 55)	215

C O N T E N T S

<i>INTRODUCTION</i>	7
PART 1. <i>PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT</i>	8
HRIPSIME MANUKYAN. Conceptual approaches to designing development strategy and program for mono cities of the RA	8
ARMAN HARUTYUNYAN. The forms of agritourism and possibilities of its implementation in Armenia	21
SARKIS KANTARJYAN, ANNA AYZAZYAN. Ways of improving innovative programs in the field of RA education	30
GOHAR BARKHUDARYAN. Interrelations between education, human capital and economic growth	40
SONA LALAYAN. Behavioral finances: the importance and the role in the process of financial education.....	59
VAHAGN AMIRKHANYAN. The use of the information society development concept in the RA as a tool for providing competitiveness of knowledge-based economy	71
ANDRANIK BAGHDASARYAN. Analysis of factors for not cultivating the agricultural land resources	79
ARSEN HAYRIYAN. Existing innovation potential in the field of agriculture, barriers of its use and the ways of improvement	91
HAYKANUSH NIKOGHOSYAN. Development of forms of managing in agriculture	96

PART 2. <i>PROBLEMS OF MANAGEMENT</i>	108
EDUARD ORDYAN. Public services and the ways of their management and development	108
DZONIK MARGARYAN. Regarding the tasks of service improvement of citizens	126
SARKIS KANTARJYAN, NARE TATEVOSYAN. Evaluation of industrial property and protection of its rights are by no means the same	135
MERY MARGARYAN, LUSINE TOROSYAN. Ways of increasing competitiveness of farming economies	144
ANA HIT TADEVOSYAN. Civil servants' performance assessment system	155
ARTAK ALEKSANYAN. On issue of the enlargement of communities	171
HRANT KARAPETYAN. Tasks of state regulation of economy and ensuring of economic growth	180
LUSINE KIRAKOSYAN. The assessment of education service quality in a higher educational institution	189
BEATRICA KEOVTEREYAN. Priorities in the health sector management in the context of improving human health.....	196
HOVHANNES BAGDANOSYAN. The priorities of development of local self-government system	204
PART 3. <i>OUR JUBILARIANS</i>	215
FAMOUS SCIENTIST - ECONOMIST (ARMENAK VAGHARSHAK DARBINYAN - 55)	215

**ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ**

(Պարբերական գիտական ժողովածու)

Գիրք 9

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ И
УПРАВЛЕНИЯ**

(Периодический научный сборник)

Книга 9

**PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT
AND MANAGEMENT**

(Periodic Scientific Collection)

Book 9

Ռուսերեն տեքստերի խմբագիր՝	Մ. ՀԱՅՐԻՅԱՆ
Անգլերեն տեքստերի խմբագիր՝	Ա. ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ
Տեխնիկական խմբագիր՝	Մ. ՀԱՅՐԻՅԱՆ
Համակարգչային շարվածքը՝	Ա. ԳԵՂԱՄՅԱՆԻ
Սրբագրիչ՝	Ա. ԱՐԶՈՒՄԱՆՅԱՆ
Նկարչական ձևավորումը՝	Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԻ

Ստորագրված է տպագրության՝ 05.09.2016թ.

Տպագրությունը՝ օֆսեթ:

Չափսը՝ 60 x 84 1/16:

Տպաքանակը՝ 200:

Տպագրված է «ՎՄՎ-ՊՐԻՆՏ» հրատարակչատանը